

EKONOMİK İSTİKRAR ARACI OLARAK GELİRLER POLİTİKASI VE YÖNTEMLERİ

Mustafa AYKAÇ*

Her iktisat politikasının bilindiği gibi, bir iktisat teorisine dayanması gerekir. Teoriler ise, karşılaşılan ya da karşılaşılabilecek olayları açıklamak amacıyla geliştirilir. Bununla beraber, teorilerin iki yöntemle geliştirildiği gözden uzak tutulmamalıdır. Biri, sadece zihni muhakeme tarzına dayalıdır (soyut). Diğeri ise gözlemlere daha fazla ağırlık verir. Yani bu yöntemde gözlemlenerek konuyla ilgili teoriler geliştirilmektedir.

II. Dünya Savaşından sonraki dönemlerde, özellikle gelişmiş ülkeler, değişik bir enflasyon tipiyle karşılaşmıştır. Bu enflasyon tipiyle ilgili olarak da değişik teoriler geliştirilmiştir. Söz konusu teorilere göre "yeni enflasyon" adı verilen bu enflasyon tipi, şu faktörlerden kaynaklanmaktadır: Modern toplumlarda kişi başına üretim artışını aşan ücret artışı eğilimi vardır. Rekabetçi endüstrilerde dahi ücret artışlarının fiyat artışına dönüşmesini engelleyici herhangi bir mekanizma yoktur. Ekonomik birimlerin bekleyişlerini gerçekleştirmede hayli ısrarlı davranmaları ve fiyatların en düşük maliyetli firmalardan ziyade yüksek maliyetli firmalar tarafından belirlenmesi gibi faktörler, ücret artışından kaynaklanmayan fiyat artışlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Ekonomik faaliyet hacmini etkilemek amacıyla fiyatların kullanılmasında durumunda rijiditelerle karşılaşmaktadır. Öte yandan, işsizliğin önemli boyutlara (ekonominin tahammül edemeyeceği) ulaşması halinde, enflasyon-işsizlik arasındaki ilişki bilinen klâsik politika yöntemleriyle daha iyi bir duruma getirilememektedir.

Yeni enflasyonun bu faktörlerden kaynaklandığını ileri süren teorileri dikkate alarak geliştirilmiş olan gelirler politikası, özde, tam istihdama yakın bir istihdam durumunda fiyat artışlarını (enflasyonu) kontrol altına almanın mümkün olup olmadığı, mümkünse hangi tür yöntemlerle bu uygulamanın topluma maliyetinin minimuma indirilebileceğiyle ilgilidir. Kaldı ki, klâsik anti-enflasyonist politikalar, enflasyonu işsizlik pahasına çözmektedir.

Gelirler politikasının aynı zamanda nisbi gelir dağılımını da etkilediğini gözden kaçırmamak gerekir. Çünkü gelirler politikası enflasyonun kaynağını maliyetlerde aramaktadır. Maliyeti oluşturan faktörlerin payının arzu edilebilir bir istihdam-enflasyon düzeyini oluşturacak şekilde belirlenmesi, nisbi gelir dağılımının da belirlenmesi anlamına gelmektedir.

* Araş. Gör.; Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

I. GELİRLER POLİTİKASININ EKONOMİK İSTİKRAR POLİTİKALARI İÇİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

Ulusal ekonomik amaçların başarılmasında karşılaşılan güçlükler, birçok hükümeti para ve maliye politikalarına ilave olarak yeni bir politika arayışına yöneltmiştir. Son yıllarda, gelişmiş ülkelerin ekonomistleri ve politikacıları özellikle tam istihdamı ve makul bir fiyat istikrarına birlikte başarabilecek bir politika arayışı içinde olmuştur.

Enflasyonun Phillips eğrisi yaklaşımıyla ele alınması, alternatif anti-enflasyonist politikaların sonuçlarının ve etkilerinin değerlendirilmesinde faydalı olabilir. Hem Keynesgil hem de Moneterist teorilerdeki enflasyonun kontrol edilmesinde, talebi azaltıcı etkisi olan para ve maliye politikaları, arzulan sonuçları hasıl edebilir. Fakat, bu genellikle çok yavaş olmaktadır. Fiyat bekleyişleri, hızlı bir şekilde değiştirilmedikçe, bu politikaların ilk etkisi, işsizliği arttırmak olacaktır. Enflasyon daha sonra yavaşlama eğilimine girecektir. Yüksek işsizlik düzeyleri sosyal ve politik olarak tahammül edilemez olduğundan, yavaş fiyat değişimi, geleneksel ekonomik politika araçlarının maliyet enflasyonunun kontrol altına alınmasında yetersiz olduğu ve bu politikaların terkedilmesi gerektiğinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir. İlaveten, uzun işsizlik dönemlerinde özellikle işsiz olanlar hastalıktan çok tedavinin uygun olmadığı konusunda baskı yaratabilir¹. Dolayısıyla alternatif anti-enflasyonist politika arayışları önem kazanmıştır. Kaldı ki, ücretlerin en hızlı büyüyen sektördeki produktivite artış oranını izleyeceğini ifade eden sosyal eğilim (ki bu, son dönemlerde karşılaşılan enflasyonun temel bir nedenidir), fiyat ve ücret hareketleri arasındaki yakın ilişkiyi ima etmektedir. Böyle bir durumda karşılaşılan sorun iki yönlüdür. Kısa dönemde enflasyonun hızı düşürülmeli, uzun dönemde ise fiyat ve ücret artış oranında makul bir değişmeyi garanti etmektir. Bu durumda, anti-enflasyonist politikalara (örneğin gelirler politikaları) ihtiyacı arttıran bir faktördür².

Teorik açıdan, gelirler politikasının, politika enflasyonist resesyonu yavaşlatmada geçici tedbir olarak ele alınırsa, çok güçlü olduğu kabul edilebilir. Uzun bir hızlı enflasyon döneminden sonra ani değişikliğe geçmek, ekonomiyi daha kötü bir duruma sokabilir. İşçiler ve işverenler plânlarını enflasyon bekleyişine dayandırdığından, ücretler fiyatlar ve işsizlik düzeyi, bekleyişler gerçeklerle uyumlu hale gelinceye kadar, yükselecektir. İşte bu noktada gelirler politikasını kullanmanın tam zamanıdır. Bekleyişlerin gelirler politikasıyla düzeltilmesi, enflasyonist resesyona maliyetleri yükseltici unsurunu ortadan kaldıracaktır. Fiyat istikrarı ve tam istihdam ilişkisi yeni düzenlemenin maliyeti, gelirler politikası uygulanmaksızın karşılaşılabilecek maliyetten daha az olacak ve intibak hızı daha yüksek olacaktır³.

Hükümetler para ve maliye politikalarının toplumun temel ekonomik amaçlarından tam istihdam ve fiyat istikrarını sağlamada yetersiz olduğunu gördüğünde,

- 1 George G. Kaufman, *Money, The Financial System and the Economy*, Haughton Mifflin, 1981, s. 557.
- 2 Aubrey Jones, *The New Inflation. The Politics of Prices and Incomes*, Penguin Books, 1973, s. 33.
- 3 Edwin, G. Dolan, *Basic Economics*, The Dryden Press, 1980, s. 314.

gelirler politikası ile diğer tamamlayıcı politikaları yürürlüğe koymak zorunda kalmıştır. Özde talep yönetimine (dolayısıyla talep enflasyonuna) yöneltilmiş para ve maliye politikaları, maliyetlerden ya da ekonominin arz yönünden kaynaklanan enflasyon tipinin kontrol altına alınmasında uygun olmayabilir. Bu tip maliyet enflasyonu, bazı piyasa noksanlıklarından, maliyetleri ve toplam arzı etkileyen beklentileri belirleyen bazı güçlerden kaynaklanmaktadır. Bilindiği gibi, piyasa noksanlıkları monopol gücünden, üretim faktörlerinin mesleki ve coğrafi mobilitesizliğinden, bilgi yetersizliğinden v.b. doğmaktadır. Şüphesiz, tüm piyasalar tam rekabet modelinde belirtilen şekilde faaliyet göstermekteyse, gelirler politikasına ve diğer ilave politikalara ihtiyaç duyulmayabilir.

Bununla beraber, piyasa noksanlıkları, ücret ve fiyatlar üzerinde tam kapasiteye ulaşılmadan önce önemli baskılar yaratarak, para ve maliye politikalarının eş-anlı olarak tam istihdam ve fiyat istikrarını gerçekleştirmesini imkânsız kılabilir. Bu tip politikalar daha önce de belirtildiği gibi, piyasa noksanlıklarından kaynaklanan enflasyonu, talebi azaltarak yüksek işsizlik pahasına kontrol edebilir. Öte yandan beklentiler için de böyle bir sorun mevcuttur. Ekonomik faaliyet düzeyinin sadece talep yönetimi politikalarıyla kısıtlanması, ücret-fiyat spiralini (helezonunu) ortaya çıkararak enflasyonist beklentileri arttırabilir. Bu nedenlerden dolayı maliyet enflasyonunun kontrol altına alınmasında ilave politikalara ihtiyaç vardır.

Genelde üç tip ilave politika mevcuttur. Emek piyasası politikaları, kuramsal ve yasal reformlar, gelirler politikalarıdır⁴. Emek piyasası politikaları, insan gücünün eğitimini, yeniden eğitim programlarını, mesleki bilgi servislerini, yeniden yerleşim yardımları vs. içerir. Kuramsal reformlar ise, monopolist unsurların ve serbest piyasa işleyişini engelleyen diğer yapısal ve kurumsal kısıtlamaların kaldırılmasını amaçlayan eylemler setidir. Gelirler politikası da, fiyat ve ücretlere ilişkin olarak alınan kararların belli sınırlarda kontrolünü amaçlayan programlardır.

Kıscacası, tam istihdam ile makul bir fiyat istikrarının bir arada gerçekleştirilmesiyle ilgili bir aracın araştırılması, gelişmiş birçok ülkenin temel amacı olmuştur. Enflasyon problemini çözme teşebbüslerinde, ülkelerin çoğu gelirler politikasının değişik tiplerini denemiştir. Gelirler politikası ücret ve fiyatlara direkt müdahaleyi içerir. Dolayısıyla enflasyon ve işsizlik arasındaki trade-off (terch)'u iyileştirilebilir ve enflasyonist beklentileri en azından kısa dönemde olumlu yönde değiştirebilir⁵.

Buraya kadarki açıklamalardan gelirler politikasının para ve maliye politikalarına ilâve olarak kullanılacağı fakat mali ve parasal kısıtlamaların ikamesi olarak kullanılamayacağı sonucuna ulaşılabilir. Bununla beraber, bazı ekonomistler gelirler politikasını ikame edici, bazıları da tamamlayıcı politika olarak görmektedir.

Parasal ücretlerle para arzı önemli ölçüde birbirine bağlıdır ve bu iki değişken birlikte enflasyon oranı ve istihdam pozisyonunu etkilemektedir. Bundan dolayı, para politikası ile gelirler politikası birbirlerinin ikameleri olmaktan ziyade tamamlayıcılarıdır. Öte yandan, bütçe pozisyonu ödemeler dengesi ve para arzı arasında

4 Thomas M. Humprey, "The Economics of Incomes Policies", in W.E. Mitchell, S.H. Hand and I. Watter, Readings in Macroeconomics, McGraw-Hill, 1974, s. 342.

5 H.C. Wallich and R. Rainey, "Incomes Policy", in Douglass, Green Wald, Encyclopedia of Economics, McGraw-Hill, 1982, s. 492.

komplike de olsa, bir bağlantı vardır. Dolayısıyla, maliye, döviz ve para politikaları hayli karmaşık bir şekilde birbirine bağlıdır. Bu nedenlerden dolayı, para, maliye ve gelirler politikaları uygun dozlarda bir arada uygulanmak zorundadır⁶.

Her politika ekonominin belirli sektör ya da kesimini farklı derecede etkileyebileceğinden, karma ya da bir arada uygulanan politikalar setinin başarı şansı daha yüksek olabilir.

II. GELİRLER POLİTİKASI TEORİSİ VE UYGULAMALARI

A. Tanım ve Amaç

Gelirler politikaları, zorunlu veya gönüllü dolaysız fiyat ve ücret kontrollerini içerir. Doğal olarak, böyle bir politikanın toptan ve perakende fiyatlarında dolaysız kontrolünü içermesi gerekir.

Gelirler politikası, ücret ve maaş gibi nominal gelirlerin nisbi paylarını etkileyerek ve büyümelerini kontrol altına alarak enflasyonun azaltılmasını amaçlayan bir politikadır. Bu tip kontroller, farklı sektörlerde ortaya çıkan gelir payı artışlarını düzenlemeye yönelik olduğundan, fiyat, ücret ve kârlar konusunda sabit veya ayarlanabilir bir tavan belirleme şeklinde olmaktadır. Bu kontroller, özde gelir payları büyük sektörler arasındaki rekabeti azaltarak fiyat istikrarının elde edilmesiyle ilgilidir. Fakat, genel olarak, belirli bir anda mevcut olan ücret, fiyat ve kârlardan yola çıktığı için, statükoyu muhafaza etmek eğilimindedir. Dolayısıyla, gelir dağılımı ve etkinlik konusunda önemli sayılabilecek ikinci derece etkisine sahiptir⁷.

Bunlara ilaveten, gelirler politikası fiyat beklentilerini değiştirerek enflasyonu yavaşlatmaya da yönelik olabilir. Bu durumda, gelirler politikası geçmişteki fiyat değişimleri ve gelecekteki fiyat değişimleriyle ilgili beklentiler arasındaki bağı ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır.

Piyasa ekonomisi yapısı içinde, toplam gelir dağılımıyla ilgili sosyolojik, kurumsal ve güç teorilerinin bir uygulaması, yirminci yüzyılın ortalarında karşılaşılan ve ücretlerle fiyatların direkt kontrolünü içeren deneylerde bulunabilir. Bunlar genellikle, gelirler politikası ve göstergeler olarak bilinir. Bununla beraber göstergeler kâr, faiz ve kiralari indirekt bir şekilde sınırlarken, gelirler politikası terimi ile ifade edilen düzenlemeler bu unsurların direkt olarak kontrol edilmesini teklif etmektedir⁸.

Gelirler politikaları ücret ve fiyat politikaları olarak ele alındığında, ücret ve fiyat enflasyon oranını azaltmak için aşağıdaki hususların dikkate alınması gerekir. Saatlik yüzde ücret artış oranları, işsizlik-enflasyon ilişkisine, işsizlik düzeyine, fiyat beklentilerine ve fiyat enflasyonunun geçmişteki değerine bağlıdır. Fiyat düzeyinin yüzde değişim oranı ise, ücretlerin değişim oranına ve üretkenliğin değişim ora-

6 Maurice Peston, "The Integration of Monetary, Fiscal and Incomes Policy", Lloyds Bank Review, July 1981, Number 141, s. 2.

7 Bu konular için bakınız: H.C. Wallich and R. Rainey, a.g.m., s. 483; D.W. Motfat, Economics Dictionary, Elsevier 1976, s. 144; G.G. Kaufman, a.g.e., s. 17; T.M. Humprey, a.g.m., s. 341.

8 Martin Bronfenbrenner, "Guidelines, Gudeposts and Income policies", Chapter 17 or Income Distribution Theory, MacMillan, 1971, s. 445.

nına bağlıdır. Dolayısıyla, ücret politikaları resmi-ücret düzenleme standardı uygulamasını, fiyat bekleyişlerinin azaltılmasını, emek piyasası yapısının düzeltilmesini ve etkinliğinin artırılmasını ve de ücret artışlarının produktiviteye bağlanmasını kapsar. Fiyat politikaları ise, fiyatların dondurulmasını, produktivite artış oranının artırılmasını ve kâr marjına bir sınır getirilmesini kapsamaktadır⁹.

Gelirler politikası başlangıçta anti-enflasyonist bir araç olarak gündeme getirilmesine rağmen, daha sonraları hükümetler tarafından nisbi faktör paylarını belirlemede önemli bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Çok kapsamlı bir tanıma göre gelirler politikası, gelir ve gelir dağılımını etkilemek amacıyla ekonomik sosyal ve mali politikaların bütün uygulama şekilleridir. Dar kapsamlı tanıma göre gelirler politikası, merkezileştirilmiş bir ücret politikasıdır. Bir diğer tanıma göre, gelirleri doğrudan etkileyen politikalar¹⁰.

Gelirler politikasının iki genel hedefi vardır: Fiyat istikrarı içinde tam istihdamın ve ekonomik gelişmenin sağlanması ile kalkınmanın meyvelerinin adil şekilde bölüşürülmesi¹¹.

Gelirler politikası; "ücret artışlarını kapitalist sistemin istikrar ve büyüme koşullarına tabi kılmayı ve kapitalist üreticilerin konjonktürü şiddetlendirici fiyat ve yatırım stratejilerini mümkün olduğu kadar sınırlamayı ve bunun için kurumsal bir kontrol kurmayı amaçlar. Gelir politikası, tam istihdamın sürdürüldüğü koşullar altında, ücret ve kâr gelirlerini artırma gayretlerinin enflasyonun kaynağı olduğu görüşüne dayanır¹²".

B. Gelirler Politikası Türleri

Son yıllarda, gelirler politikası adı altında ekonomik istikrarı sağlamak amacıyla uygulamaya konulan anti-enflasyonist politikalar, değişik türleri içermektedir. Bunları kısaca şu şekilde özetleyebiliriz¹³.

1- İkna Yöntemi

Hükümetlerin uyguladığı ücret-fiyat kısıtlamasının en ılımlı şekli, ücret-fiyat kararlarının kamu yoluyla gözetimidir. Gözetim işini yapacak kurum, ilgili konularda bilgi alır ve analiz eder. Kurumun enflasyonist davranışları kontrol altına alma gücü iki şeye bağlıdır: (1) Kurumun kamu oyunu etkileme gücüne ve (2) kısmen mağdur duruma düşen kesim veya kesimlerin uygulamalara göstereceği duyarlılığa. Kamunun etkilenmesine ilişkin en iyi strateji, kamunun devlet başkanı tarafından ikna edilmesi ya da kısmen zorlanmasıdır. Mevcut uygulamalar, bu tip bir gelirler politikasının ücret ve fiyat hareketleri üzerinde çok küçük bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

9 T.M. Humprey, a.g.m., s. 342-343.

10 J.D.S. Appleton, Labor Economics, McDonald Evans, 1979.

11 M. İlker Parasız, "Enflasyonla Mücadele Sorunu", B.İ.T.İ.A. Akademi Dergisi, Cilt: III, No. 1, Mart 1974, s. 45.

12 Asım Yücel, Emek Ekonomisi ve Endüstriyel İlişkiler, Ankara 1980, Kalite Matbaası, s. 263.

13 Bu konular için bakınız: H.C. Wallich and R. Rainey, a.g.m., s. 488-90.

Gelirler politikası kriterlerine gönüllü bağlılığın sağlanması kolay olmamaktadır. Halk, kriterlerin milli menfaatler kadar bireysel menfaatlara da hizmet ettiğine inandırılmalıdır. Bununla beraber, kriterlere ne ölçüde gönüllü bağlılığın sağlanacağı üç faktöre bağlanabilir¹⁴. İlki, ödemeler dengesi krizi gibi milli bir kriz durumunda, halk enflasyonun kontrol edilmesindeki milli menfaatin ve krizi yenmek için her şeyin seferber edilmesinin önemi konusunda çok daha duyarlı olabilir. İkincisi, işçi ve işveren liderlerinin desteği ile bunların etkileyebileceği organizasyon üyelerinin hacmi önemlidir. Özel ekonomik kararlar ne kadar merkezileşmişse, bu liderlerin eylemlerinin genel fiyat düzeyi üzerindeki etkilerine inandırılması o kadar kolay olacaktır. Gelirlerle ilgili karar, işyeri gibi küçük ölçekli düzeylerde almıyorsa, merkezileşmiş ücret anlaşmaları, gelirler politikasının uygulamasını kolaylaştıramaz. Üçüncüsü, emek hareketi içindeki yeknesaklık derecesi ve emek hareketiyle iktidardaki politik parti arasındaki ilişkiler, kriterlere bağlılığı belirleyici temel unsurlardandır. Gelirler politikasına gönüllü desteğin sağlanmasında en büyük görev, şüphesiz, devletin takınacağı tutuma bağlıdır.

2. Teşvik Yöntemi

Bu tip gelirler politikası, ücret ve fiyat artışlarını belirlenen standartların altında tutan taraflara, teşvikler (vergi indirimleri, sosyal programlar vs.) sunmak şeklinde olmaktadır. Böyle bir programın hazırlanmasındaki temel sorun, teşviklerin ve standartların boyut ve yapısının belirlenmesidir. Standart, tipik olarak, uzun dönemli üretkenlik artış trendi ile cari enflasyonun bir kombinasyonudur. Daha ileri bir sorun da, bir vergi indiriminin ya da harcama artışının nasıl finanse edileceğidir. Diğer politikalarla uygun bir şekilde koordine edilmemişse, bütçe açıkları enflasyon kaynağı olabilir. Dolayısıyla, böyle bir uygulama kendi kendini iptal edebilir. Bu programların gerekli bir unsuru, ücret ve fiyatların iki yanlı (emek ve yönetim) belirlenmesinden üç yanlı (kamu temsilcisi dahil edilmektedir) belirleme sürecine geçilmesidir¹⁵.

Gelirler politikasının bu tipiyle ilgili örnekler, Okun plânı (1977), 1973 tarihli Hollanda merkezi anlaşması ve 1971 tarihli ABD'deki inşaat endüstrisi istikrar komitesi (CISC) dir. Okun plânı henüz tartışılırken, ücret ve fiyat artışlarını kısıtlamak amacıyla teşviğe dayalı sosyal anlaşmalar, Avrupa'da yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Avrupa deneyi, teşviğe dayalı sosyal anlaşmaların, aşırı arz şartları altında, kısa dönemde çok iyi bir şekilde işlediğini göstermiştir. Aşırı sendika işçisinin bulunduğu dönemlerde faaliyet gösteren CISC, inşaat ücret artışlarının kısıtlanmasında önemli başarılar elde etmiştir.

Geniş bir tabanda sabit teşvik şedülü uygulayan bir programda, kaynak tahsisi üzerinde bazı ters etkilerin ortaya çıkması kaçınılmazdır. Bununla beraber, piyasa çözümünden sapma, bu programların gönüllü olmasından dolayı, ılımlı düzeyde tutulabilir. Çünkü firmalar, işçiler ya da temsilcileri hala ücret-fiyat kararlarını kendileri almaktadır.

14 David C. Smith, "Incomes Policy", in M. Parkin and M. T. Summer, *Incomes Policy and Inflation*, Manchester University Press, 1972, s. 64.

15 Bakınız, E.G. Dolan, a.g.e., s. 317.

3- Ceza Yöntemi

Bu tip gelirler politikasında, ücret ve fiyatları, belirlenmiş standartlardan daha fazla arttıran taraflara ceza (özellikle vergi cezası) yüklenmektedir. Bu tip programlar standardın, cezanın boyut ve yapısının ve sigorta miktarı ve cinsinin belirlenmesi konularında değişiklik göstermektedir. Ceza yaklaşımı, dikkatleri ücret-fiyat kısıtlamalarını içeren teşviğe dayalı sistemlere çekmesi nedeniyle, batı demokrasilerinde çok az uygulanmıştır. Bu konuyla ilgili olarak ileri sürülen program örnekleri şunlardır: Henry Wallich, Sidney Weintraub ve L. Seidman'ın vergiye dayalı gelirler politikası (TİP), Abba Lerner'in ücret artış izinleri (WIP) ve son olarak tavsiye edilen sözleşmedir.

Vergiye dayalı gelirler politikası, ücret artışları daha önce belirlenmiş standarttan yüksek olan firmalara artan oranlı vergi cezası yükleyerek, ücret ve fiyat artışlarını önlemeye çalışmaktadır¹⁶. Hükümetin göstergesi, milli produktivite kazançları artı cari enflasyon oranının bir kısmını yansıtacak şekilde düzenlenmektedir. Firmalar daha büyük artışlar sağlamada serbest olacaktır. Bununla beraber, bu tip artışlar durumunda firmalar, göstergeyi aşan ücret artışının belirlenmiş bir katına eşit cezayla (kurumlar vergisi üzerinden) karşılaşacaktır. Temel (TİP) programının bir varyasyonu, ücret kısıtlamalarına ilişkin cezaları ve kısıtlamaları tek bir programda kombine etmeye yöneliktir. Bu yöntemde, standarttan düşük ücret artışları için maaşlardan alınan vergilerden yapılacak müterakki indirimler de (TİP) programına dahil edilmektedir. İndirim normal nisbetle, ortalama ücret artışıyla ters yönlüdür.

Ücret artışını içeren izin plânı, (TİP) uygulamasının diğer bir varyasyonudur. Bununla beraber, bu plân piyasa sistemini kullanmaktadır. Plân, önceden belirlenmiş standardın üzerinde ücret arttırmaya arzulu firmaları, açık piyasada, bu tip artışları onaylayan hükümetin yayınladığı izin tezkerelerini satın almalarını gerekli kılarak cezalandırmaktadır. Bu plân aynı zamanda, ücret kısıtlamasına ilişkin teşvikleri de kapsar. Yani gelir, standarttan daha az ücret artışı gerçekleştiren firmaların primi satımı sonucu elde edilebilir.

Son olarak tavsiye edilen sözleşme, zorunlu hakemi gündeme getirmektedir. Hakem herhangi bir sonucu belirlememektedir. Daha ziyade, müzakere sürecinde bir çıkmaza gelinmişse, her iki tarafın ileri sürdüğü son iki teklifin en makul olanını seçer. Cezaya dayalı bu programların üçü de, kısmen piyasa güçlerine güvenmekte ve fiyatları belirlemekten kaçınmaktadır. Çünkü uzun dönemli fiyatların birim maliyetler üzerinde sabit bir yüzde farkı (markup) yansıttığı kabul edilmektedir. Dolayısıyla, bu üç plân tipi dengesizlik durumlarını ve diğer bazı gelirler politikalarının önemli bir karakteristiği olan nihai sapmaları minimize etmeye yöneliktir.

4- Zorunlu Kontroller Yöntemi

Bu tip gelirler politikası diğerlerinden çok farklıdır. Genel olarak, zorunlu kontroller nedeniyle ücretlerin ve fiyatların yapısında bazı bozulmalar (veya sapmalar) ortaya çıkabilir. Çünkü, kontroller nisbi fiyatları ve ücretleri dondurma, sonuç olarak da piyasa mekanizmasının mobilitesini ortadan kaldırmak eğilimindedir.

Şartlar değiştiğinde, kıtlıklar ve fazlalıklar ortaya çıkmakta ve kontroller fiilen işlemez hale gelmektedir. Öte yandan, bu tip bir uygulamanın yol açtığı sapmalar, daha az etkili mali ve parasal kısıtlamalar kullanıldığında ortaya çıkacak sapmalardan nisbi olarak daha erken ortaya çıkmaktadır.

Ücret ve fiyatların dondurulmasıyla ilgili uygulama yeni değildir. Bu tip uygulamalar, Amerika'da ve diğer batı ülkelerinde gelirler politikası uygulamalarında sürekli ön plâna çıkan geleneksel ekonomik ve politik değişkenlerdir¹⁷.

Gelirler politikasının bir aracı olarak, ücret ve fiyatları dondurmanın rolü, kısa dönem etkileri ve uzun dönem sonuçları açısından ele alınmalıdır. Dondurma eyleminin etkinliği ile ilgili en iyi ölçü, toptan eşya fiyatları endeksi ile tüketici fiyatları endeksidir. Bununla beraber, dondurma eyleminin ücret hareketleri üzerinde de önemli etkisi vardır. Ücret ve fiyat değişmelerini etkilemesi dolayısıyla bu tip bir uygulamadan beklenen amaç, enflasyonist beklentileri değiştirmesidir.

Ücret ve/veya fiyatların dondurulması plânlanırken bazı noktaların dikkate alınması gerekir. Diğer bir ifadeyle, ücret ve fiyatları dondurmanın teorik yönü, uygulamasının anlaşılmasında veya değiştirilmesinde önemlidir. Bu konuları kısaca şu şekilde özetleyebiliriz¹⁸.

- Dondurmanın çok etkin olduğu doğrudur. Bununla beraber çok fazla düzenleyici şekilde uygulanmaması gerekir. Tahmin edilemeyen gelişmeler, ekonomik karar alma pozisyonunda bulunan organlarla konsültasyon fırsatını azalttığından, bu tip yaklaşımın politik maliyeti olabilir.
- Bu yaklaşım ekonomik olarak gereksiz ya da hasar yapıcı olsa da, bir ücret-fiyat dondurmasının yapısı, olayları ele alış tarzının umumi ve yeknesak olması konusunda büyük bir baskı oluşturabilir. Ücret ve fiyat dondurması normal olarak uzun zaman alan ekonomik intibak sürecini dondurma eğiliminde olduğundan, tabii olarak kişiler arası anlamda eşitsizdir.
- Kesin göstergeleri formüle etmek mümkün olmadığından, bir ekonomide uygulamaya konulan ücret ve fiyatların dondurulması eyleminin ne kadar sürmesi gerektiği açık değildir. Fakat ABD örneği en azından gelişmiş ülkeler açısından, optimal sürenin 90 gün olduğunu göstermiştir. Kısa dönemli uygulama ekonomik kesimler arasında gerekli olan müzakerelerin yapılmasını engellerken, uzun dönemli uygulamalar ise ekonomiyi ve kurumsal düzenlemeyi hasara uğratabilir.
- Kısa dönemde ücret-fiyat dondurmasını uygulamak için, bir müeyyideye ihtiyaç olduğu kesin değildir. Müeyyidelerin varlığı, şüphesiz, itaat konusunda kısmen de olsa pozitif bir etkiye sahiptir. Diğer taraftan, müeyyidelerin sözkonusu olması programı az da olsa, topluma mal edilmesinin yetersizliği konularındaki suçlamalara karşı hassas hale getirebilir.

17 Batı Avrupa'da gelirler politikasının bu tip uygulaması için bakınız: Lloyd Ulman and Robert Flanagan, Wage Restraint A Study of Incomes Policy in Western Europe, Berkeley, 1971.

18 Arnold H. Weber, "A wage-Price Freeze as Instrument of Incomes Policy: In the Blizzard of 71", The American Economic Review, Vol. LXII, May 1972, Number 2, s. 254.

Fiyat kontrolü şiddetli itirazlarla karşılaşabilir. Örneğin, taban fiyatının tesbiti güdümcülük işareti olarak ele alınabilir. Kaldı ki, uygun görülen fiyat artışlarının bütün sektörlerde aynı olmasını sağlamanın imkânı yoktur. Bundan başka belirli sektörde fiyat kontrolü bazı firmalar için yıkıcı olduğu halde diğerlerinin bundan rahatsız olmadıkları görülür. Dolayısıyla, gerekli ayrıntıları tesbit için hangi esasların gözönüne alınması gerektiği önemli olmaktadır¹⁹.

Kontrol tedbirleri, açık enflasyondan baskı altına alınmış enflasyona girişi temsil etmektedir. İkinci enflasyon tipinin daha tahammül edilebilir halde olması beklenebilir. Fakat sadece geçici olarak müdahale döneminde, enflasyonun altında yatan nedenlerle mücadele edilmezse, bu safha da geçer ve ücret-fiyat kontrolleri başarısız kalabilir²⁰.

5- Göstergeler Yöntemi

Tüm endüstrilerdeki yıllık ücret artış oranlarının (ortalama olarak) emeğin yıllık milli ortalama üretkenliğine eşit olması gerçekleştirilebilirse, fiyat istikrarının sağlanabileceği düşüncesi 1962 yılında ABD'de Başkan'ın Ekonomik Danışma Konseyi tarafından ileri sürülmüştür. Bu teklif, daha sonraları ücret ve fiyat göstergeleri (wage and price quideposte or quidelines) olarak literatüre geçmiştir²¹.

Bununla beraber "quideline" ve quidepost" terimleri arasındaki farklılığı gözden kaçırmamak gerekir. Otoriter olmayan ve gayr-ı resmi politikayı ifade eden göstergeler, genel sorunlarla ilgili ise "quideline", özel sorunlarla ilgili ise "quidepost" terimi ile ifade edilmektedir²².

Gelirler politikasının değişik tipi olan ücret-fiyat göstergeleri çoğunlukla, emek üretkenliğindeki uzun dönem değişmelerinin, tüketici fiyatlarındaki değişmelerin ya da her ikisinin kombinasyonunun bir fonksiyonudur.

Göstergelerin arkasındaki ekonomik mantık son derece basittir. Bir endüstride yıllık ortalama üretkenlik artışının milli ortalamaya eşit olduğunu düşünelim. Bu endüstride ücretler, ücret-fiyat göstergesi kuralına göre belirlenmekteyse (yani, ücretler yıllık milli üretkenlik ile aynı oranda artarsa), çıktı birimi başına ortalama emek maliyeti sabit kalacaktır. Dolayısıyla, bu endüstrinin ürettiği mal veya hizmetin fiyatı da sabit kalacaktır. Emeğin yıllık ortalama üretkenliğinin milli ortalama ortalamadan daha hızlı arttığı endüstrilerde, çıktı birimi başına emek maliyeti azalacaktır. Çünkü, ücretler üretkenlikten daha az hızlı yükselecektir. Çıktı başına emek maliyeti düştüğünden, sözkonusu endüstrideki fiyatlar da düşecektir. Yıllık ortalama üretkenlik artışının milli ortalama ortalamadan daha az olduğu endüstrilerde, emek maliyetinin artacağı ve dolayısıyla fiyatların yükseleceği benzer mantıkla açıklanabilir.

-
- 19 Alp Güros, "Gelirler Politikası ve Bazı Prensipler"; Emile James, La Banque'nun Nisan 1971 Sayısından çevrilmiştir. Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Temmuz 1971, Cilt. 8, Sayı:7, s. 47.
  - 20 Irving S. Friedman, Enflasyon (Çev. Haluk F. Gürsel), T. İş Bankası Kültür Yay. Eko. Eserler Dizisi No. 12, Ankara 1979, s. 167.
  - 21 Fred A. Glahe, Macroeconomics: Theory and policy, Harcourt Brace Jouanovich, 1973, s. 291.
  - 22 Guy Caire, Theori e et Pratique de la Politique des Revenus, Press Universitaires de France, 1970, s. 174.

Böyle bir süreçte yükselen fiyatlar düşen fiyatlarla dengelenecektir. Fiyat istikrarını gerçekleştirmek için fiyatların bu şekilde değişme göstermesi gerekli olduğundan, bu uygulamaya ücret göstergesi değil, ücret-fiyat göstergesi denilmektedir²³.

Gelirler politikası özellikle maliyetler üzerinde şuurlandırarak ekonomik istikrarın sağlanmasını hedeflemektedir. Bu politika sayesinde, gelirlere henüz teşekkül safhasında müdahale edilerek enflasyonist baskılar daha doğmadan önlenmeye çalışılmaktadır.

Diğer gelirlerden daha çok ücret gelirleri dikkate alındığından, kısaca ücret değişimleri için öngörülen normlara değinmek yararlı olacaktır. Bu konuda iki norm geliştirilmiştir: İş produktivitesi normu ile Surplus kavramı ve gelir üçgeni analizi²⁴.

İş produktivitesi normu iki hususu dikkate almaktadır. Ekonomik gelirlerle mal ve hizmet arzı, paralel bir şekilde artarsa, yaratılacak ek satınalma gücü fiyatlar da artışa sebep olmaz. Ücret artışıyla orantılı olarak üretimde de bir artış olursa, müteşebbisler mallarının fiyatlarını arttırmayabilir. Ücret değişimleri ya milli produktivite artış oranına, ya sektörel produktivite artış oranına ya da ikisinin karmasını ifade eden bir orana göre belirlenebilir. Milli ve sektörel produktivite kriterinin bir arada uygulanması gerekliliğinin nedeni, ilk iki kriterin bazı dezavantajlarının olmasıdır. Şöyle ki:

— Ortalama milli produktivite kriteri dikkate alınrsa, produktivitesi düşük sektörlerin piyasada kalması güçleşir, farklı üretim dallarında bulunan birbiriyle rekabet halinde olmayan işletmeler için farklı sonuçlar doğabilir. Ücretlerin sadece tek bir kıstasa bağlanması, işgücünün üretim dalları arasında rasyonel dağılımı imkânını ortadan kaldıracaktır.

— Sektörel produktivite kriteri dikkate alınrsa, sosyal adaletin sağlanması fiyat mekanizmasına bırakılmış olmaktadır. Böyle bir uygulama "uniformite" ilkesine ters düşecek, benzer şartlarda bulunan ekonomik birimler arasında huzursuzluğa yol açacak ve produktivitesi düşük işletmelerin yaşamalarına izin verilmiş olacaktır.

Ücretlerin ortalama milli ya da sektörel produktivite kriterine göre belirlenmesi durumunda ekonomide ortaya çıkabilecek bazı gelişmeler tablo 1'de gösterilmiştir.

Bu arada, produktiviteye dayalı ücret politikasının fiyat istikrarı açısından önemine değinmek faydalı olacaktır²⁵.

Produktiviteye dayalı ücret politikasının üç şekli vardır.

- Ücretler, produktivite artışından önce artabilir (expansiv ücret politikası).
- Ücretler produktivite artışından sonra artabilir (sade ve basit produktiviteye dayalı ücret politikası).
- Ücretler produktiviteye paralel olarak artabilir (maliyet seviyesini nötr tutan ücret politikası).

23 Bu konular için bakınız: F. A. Glahe, a.g.e., s. 292; William H. Branson and James M. Litvack, Macroeconomics, Harper and Row, 1976, s. 331.

24 Bu konularda daha detaylı bilgi için bakınız: M. İlker Parasız, "Enflasyonla Mücadele Sorunu", B.İ.T.İ.A. Akademi Dergisi, Cilt III, Mart 1974, No:1, s. 43.

25 Ömer Alpaslan Aksu, Produktiviteye Dayanan Ücret Politikasının Mahiyeti ve Problemleri (Doktora Tezi), İ. Ü. İktisat Fakültesi, İst. 1973, s. 126.

Tablo: 1
Ücretler — Produktivite ve Fiyat Artışları

ÜCRET TEŞEKKÜLÜ	SEKTÖRLER			
	Produktivitesi yüksek olan sektörler		Produktivitesi düşük olan sektörler	
Ortalama milli produktiviteye göre ücretlerin gelişmesi	Produktivite artışlarının altında ücret artışları ↓ Maliyetlerde düşüş		Produktivite artışlarının üstünde ücret artışları ↓ Maliyetlerde artış	
	Fiyat (veya) indirimleri (sektör mallarında)	Kârlarda artış ↓ Yatırım üretim arz artış temayülü	Fiyat artışları (sektör mallarında) ↓ Maliyet Enflasyonu	Kârlarda azalma Yatırımlarda azalma temayülü ↓ Sektöriyel durgunluk
Sektöriyel produktiviteye göre ücretlerin ayrı ayrı gelişmesi	Produktivitedeki gelişme oranında ücretlerin artması ↓ Maliyetlerde istikrar		Produktivitedeki gelişme oranında ücretlerin artması ↓ Maliyetlerde istikrar	
	Fiyat istikrarı (sektör ürünlerinde)	Ücret artışları (milli ortalama-ya göre) ↓ Talep artışları Fiyatlarda artış (produktivitesi düşük sektörlerin ürünlerinde) ↓ Talep Enflasyonu	Fiyat (ve) istikrarı (sektör ürünlerinde)	Ücretlerde gecikme (milli ortalama-ya göre) ↓ Yeni ücret talepleri ↓ Modelde istikrarsızlık (Maliyet enflasyonuna doğru gidış)
	Maliyetlerin direkt tesiri	Gelirlerin indirekt tesiri	Maliyetlerin direkt tesiri	Gelirlerin indirekt tesiri

Kaynak: J. P. Courteoux: "La Politique des Revenus" P.U.F. s. 104'den M. İlker Parasız, a.g.m., s. 47.

Son iki sık, ücret artışları produktivite artışını takip ettiğinden hemen hemen aynıdır. Dolayısıyla ücret politikaları iki başlık altında incelenebilir.

Ücret produktiviteden önce yükseltirse, mevcut olmayan hasılanın bir kısmı dağıtılmış olur. Bu tip ücret politikasının, müteşebbisleri rasyonelleştirme tedbirlerine zorlayıcı ileri sürülmektedir. Fakat tecrübeler bunun tersini göstermiştir. Çünkü bu tip uygulamayla para arzı artacak, henüz mal ve hizmet arzı artmadığından, ücret artışları fiyatlara yansıtılacak ve enflasyon ortaya çıkacaktır.

Sade-basit ve maliyet seviyesini nötr tutan ücret politikasında, yukarıdaki sorunlar ortaya çıkmayacağından fiyat artışları da ortaya çıkmayacaktır. Ayrıca ücret artışlarının produktivite artışlarından sonra ortaya çıkmasının yol açtığı para değerindeki dalgalanmaları sonradan giderme imkânı da vardır.

Surplus kavramı ya da gelir üçgeni analizi, bir işletmede ortaya çıkan surplus (artık değer)'in fiyat, ücret ve kâra giden kısmının nasıl belirleneceği ile ilgilidir. Bu analiz gelirler politikası analizlerine yeni bir bakış ve açıklık getirmiştir^{2 6}.

Ücretlerden kaynaklanan enflasyonu kontrol altına almanın ne derece başarılı olduğunu test etmenin bilinen klâsik yolu, phillips eğrilerinin gösterge politikası uygulamasından önceki ve sonraki pozisyonlarını karşılaştırmaktır^{2 7}.

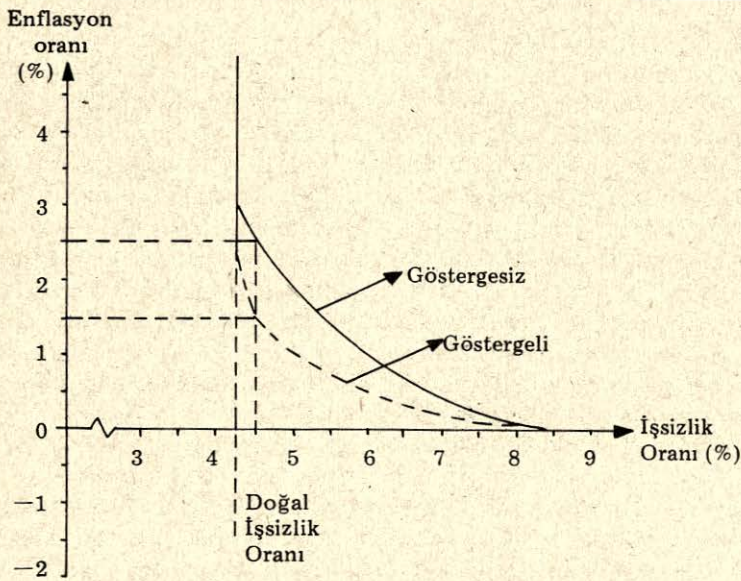
Phillips hipotezine gelirler politikası açısından yaklaşıldığında; amacın iyi bir Phillips eğrisine ulaşmak olduğu ortaya çıkar. Çünkü, gelirler politikasının amacı da ücret ve fiyat kontrolleri yoluyla Phillips eğrisini sola kaydırarak daha iyi bir Phillips eğrisi elde etmektir. Bu nedenle, para ve maliye politikası tedbirlerinin Phillips eğrisine etki etmeyeceği, sadece eğrinin hangi noktasına ulaşabileceğimize imkân sağlayacağı gözden uzak tutulmamalıdır. Bir ekonomide satınalma gücündeki her artış, tam istihdamdan önce halkın istediği reel, fiziki hasılaya dönüşür ve fiyatlar tırmanmaya başlamadan bünyevi işsizlik düşerse iyi bir Phillips eğrisi ortaya çıkar. Şayet, talepteki artış işsizliği düşürmeden fiyatları yükseltirse kötü bir eğri var demektir. Ücret ve gelirleri kontrol eden bir politikanın hedefi, Phillips eğrisinde hangi noktada bulunacağımızı tayin değildir. Bu görev makro-ekonomik para ve maliye politikalarınındır. Ücret-fiyat göstergelerine dayanan gelirler politikasının amacı, Phillips eğrisini sola kaydırarak daha iyi bir konuma getirmektir^{2 8}.

Ücret-fiyat göstergelerinin sözkonusu olduğu ve olmadığı durumlarda ortaya çıkacak Phillips eğrileri Şekil 1'de gösterilmiştir. Şekilde görüleceği gibi, göstergeler kullanıldığında aynı işsizlik oranı daha düşük enflasyon oranıyla elde edilmektedir. Bu durumda, Phillips eğrisi maliyet enflasyonuna yol açan faktörleri engellemeye çabalayan bir hükümete alternatif stratejiler sağlamaktadır. Dolayısıyla, göstergelerin kullanılması halinde ortaya çıkacak maliyet, işsizliğin azalmasına bağlı olarak çıktıdaki artış tarafından büyük ölçüde dengelenecektir.

26 Bu analiz hem fazla teknik hem de ayrı bir inceleme konusu olabilecek özellikte olduğundan daha detaylı bilgi verilmemiştir. Bu konular için bakınız: M. İ. Parasız, a.g.m., s. 48.

27 Bakınız; R.G. Lipsey and J.M. Parkin, "Incomes Policy: A. Re-appraisal", *Economica*, Vol. XXXVII, No. 146 May 1970, s. 135; M. Branfenbrenner, a.g.e., s. 456; F.R. Glahe, a.g.e., s. 294.

28 Sabahattin Zaim, *Türkiye'de Ücret ve Gelirler Siyaseti*, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Yayın No: 28, Ankara 1974, s. 15.

Şekil: 1
Göstergeli ve Göstergesiz Phillips Eğrisi

Göstergelerin ekonomik hayat üzerindeki etkinliği ile göstergeler uygulanırken karşılaşılabilecek güçlükler konusunda iktisatçılar arasında, dolayısıyla iktisat okurları arasında görüş birliğine varılmamıştır. Bu konuları kısaca şu şekilde özetleyebiliriz:

Göstergeler üretim faktörlerinin nisbi paylarına sınırlama getirdiklerinden, hem yönetim hem de emek örgütlerinden gelen politik baskılarla karşılaşabilir. Diğer taraftan, göstergelerin sadece ekonominin monopolistik sektörlerinde etkili olabilmesi ve, fiyatlar göstergeleri bozduğunda, göstergelerin ücret değişmelerini belirlemelerinin anlamlı olmayışı gibi ekonomik zorluklar dolayısıyla, göstergeler etkin şekilde işlemebilir²⁹.

Göstergeler kullanarak ekonomik istikrarı sağlamanın uygun olup olmadığı konusunda değişik görüşler ileri sürülmüştür. Bir kısım iktisatçılar gösterge kullanımına dayanan bir politikanın, diğer politikalara nazaran daha az sosyal maliyeti içerdiğini ileri sürerken bir kısım iktisatçı da tam tersi bir görüşü ileri sürmektedir³⁰.

29 W.H. Branson and J.M. Litvack, a.g.e., s. 232.

30 Detaylı bilgi için bakınız: Milton Friedman, "What Price Guideposts", in Guidelines, Informal Controls and Market Place, George F. Schultz and Robert Z. Aliber, The University of Chicago Press, 1966, s. 17-33; Gardner Ackley, "The Contribution of Guidelines", in G.F. Schultz and R.Z. Aliber, a.g.e., s. 67-78; Otto-Eckstein and Roger Brinner, "The Inflation Process in the U.S.", Joint Economic Committee, Congress of the U.S. Washington 1972; Arthur F. Burns, "Wage-Price Guidepost: No" in Paul A. Samuelson, John R. Coleman and Felicity Skidmore, Readings in Economics, McGraw Hill, 1967, s. 376; Otto Eckstein, "Wage-Price Guideposts: Yes" in P.A. Samuelson, J.R. Coleman and F. Skidmore, a.g.e., s. 380.

Monetarist olarak adlandırılan iktisatçılar, gösterge sisteminin topluma önemli maliyetler yükleyeceğini ileri sürmüştür. Bunlar şunlardır: Nisbi fiyatlar bozulduğundan üretim faktörlerinin yanlış dağılımı ortaya çıkacak, serbest piyasa sisteminin etkinliği ve serbestlik azalacak, kısıtlayıcı politikaların uygulanmaya konulması gecikeceğinden enflasyonla mücadelede toplumun katlanacağı maliyet büyüyecektir. Monetaristlere göre enflasyon piyasa noksanlıklarından değil olgulardan kaynaklandığından, fiyat kontrolleri olsa dahi uzun dönemde enflasyonist baskılar mal ve hizmetlerin fiyatını yükseltecektir. Bu durum ya mal ve hizmetlerin kalitesinin düşmesiyle ya da karaborsa sonucu ortaya çıkacaktır. Doğal işsizlik oranını varsaydıklarından, monetaristlere göre, uzun dönemde para aldanımı söz konusu olmayacağından, işsizlik ve enflasyon arasında bir Trade-Off (tercih) yoktur. İddialarını desteklemek için, gösterge politikasının endüstrileşmiş ülkelerdeki başarısızlıkla sonuçlanan uygulamalarını göstermektedirler.

Post-Keynesçiler ise, monetaristlerin ücret-fiyat göstergeleriyle ilgili görüşlerinin yanlış olduğunu ileri sürmektedir. Çünkü, monetaristler görüşlerini teorik tam rekabet modeline dayandırmaktadır. Halbuki çağımızın ekonomileri nisbeten küçük sayıda büyük korporasyon ve sendikaların elinde toplanmış bulunan ekonomik güçler dengesiyle karakterize edilebilir. Bilindiği gibi, monopolistik şartlar ile tam rekabet şartları altında fiyatlar farklı şekilde oluşmaktadır. Post-Keynesçilere göre, Phillips eğrisi, ücret-fiyat göstergeleri kullanılarak daha uygun pozisyona (orijine yakın duruma) getirilebilir. Bununla beraber, Phillips eğrisinin pozisyonu, kayma derecesi ve işsizlikle enflasyon arasındaki tercih büyük ölçüde ilgili ekonomilerinin yapısına bağlıdır.

Ücret-fiyat göstergelerinin uygulanması, herşeyden önce, mükemmel bir istatistikî bilginin mevcudiyetine bağlıdır. Diğer taraftan, fiyat göstergesini benimsemek de hayli güçtür. Prodüktivite endekslerinin çok geniş mallar kümesini kapsaması, endüstride kullanılan emeğin kompozisyonunun değişik olması ve göstergelerin sürekli olarak uygulanıp uygulanmayacağı konusunda kesin bilgilerin olmayışı nedeniyle, göstergeler dışında yeni araçların geliştirilmesinin gerekli olduğu da ileri sürülmektedir.

Son olarak, ABD'de ve diğer gelişmiş ülkelerde gösterge uygulanmasından elde edilen sonuçları kısaca şu şekilde özetleyebiliriz³¹.

— Hiçbir batı ülkesi uzun dönemde gelirler politikası uygulamasında başarılı olamamıştır. Fakat kısa dönemde özellikle olağan dışı krizler dönemlerinde kısmen başarılı olmuşlardır.

— En başarılı örnekler, merkezileşmiş emek ve yönetim organizasyonlarının, enflasyonist baskıları kontrol altına almak amacıyla ücret ve fiyat göstergelerini para, maliye ve diğer iktisat politikalarının ikamesinden çok bunların tamamlayıcısı olarak kullanmayı benimsediklerinde ortaya çıkmıştır.

6- Diğer Yöntemler

Gelirler politikasının Amerika'da yeterli derecede etkin olamaması karşısında, bazı iktisatçılar talep yönetimi dışında olan ve endeksleme adı verilen farklı bir gelirler politikası tipine yönelmiştir. Endeksleme, enflasyonun etkilediği ücretler,

31 E.G. Dolan, a.g.e., s. 318.

vergiler, borçlar, tasarruflar ve diğer kalemlerin nominal değerlerini yürüten merdiven (eşel mobil) mekanizması kullanılarak düzeltilmesi anlamında ele alınmaktadır. Bu uygulama enflasyonla bir mücadele yolu olduğu kadar, enflasyonun olumsuz etkilerini azaltma yöntemi olarak da ele alınabilir.

Endekslemenin en meşhur savunucusu M. Friedman'dır. Endekslemeye ilişkin program beş özel tedbiri içermektedir. Bunlar gelir vergilerinin endekslenmesi, vergi açısından kapital kazançlarının endekslenmesi, devlet tahvillerinin endekslenmesi, özel tahvillerin, ipotekli kredilerin hatta mevduatların ve ücret ve maaşların endekslenmesidir³².

Endeksleme uygulamasından şu yararlar beklenebilir:

- Endeksleme, ücret-fiyat kontrollerine benzer şekilde maliyet unsurunun dondurulmasına yardım edecektir. İşçilerin beklenen enflasyonu dikkate alarak yüksek ücret artışı talepleri engellenmiş olacaktır. Diğer taraftan, nominal ücret artışları için müzakere yapma ihtiyacı ortadan kalkacaktır. Dolayısıyla, endeksleme enflasyonist resesyon döneminde Phillips eğrisinin istenmeyen değişimini engellemiş olacaktır.
- Endeksleme durmuş olsa bile, enflasyonun bazı yüklerini hafifletecektir. Enflasyon halkın tasarruflarının nominal değerini azalttığından, endekslenmiş devlet tahvilleri anlamlı bir korunma şekli olabilir.
- Endeksleme, devletin kontrolsüz toplam talep yönetiminin ortaya çıkacağı haksızlıkları engelleyecektir. Daha önce devlet tahvili almış kimselerin enflasyon vergisi ödemeye zorlanmalarından dolayı, milli borcun reel maliyeti azalmaktadır. Endeksleme ile, devletin büyük boyutlara ulaşan bu tip kazanç elde etme ihtimali azalacaktır.

Bununla beraber, tüm iktisatçılar endekslemenin savunucuları tarafından ileri sürülen etkileri daima sağlayacağına inanmamaktadır. Aşırı enflasyonist bekleyişlerden doğan enflasyonun kontrol altına alınmasında yardımcı olmasına rağmen, endekslemenin besin, enerji ve diğer stratejik malların arzlarındaki azalmalardan kaynaklanan enflasyon tipini kontrol altına almada etkin olacağı açık değildir.

Gelirler politikası kişiden kişiye değişen farklı şeylere işaret etmektedir. Bununla beraber, gelirler politikasının temel iki tipini birbirinden ayırmak gerekir. İlk tip, 1960'larda "enflasyonist olmayan ücret hareketlerine ilişkin göstergeler" başlığı altında uygulamaya konulan genelleştirilmiş bir versiyondur. İkincisi emek ya da diğer herhangi bir piyasada monopol veya piyasa gücünü azaltmak yahut ortadan kaldırmak ve rekabeti teşvik etmek amacıyla plânlanmış spesifik tedbirlerin bir koleksiyonudur. Birincisi hükümet düzenlemelerinin piyasa mekanizmasının yerini almasını amaçlarken, ikincisi piyasayla birlikte piyasa içinde uygulanmaktadır.

Uygulamada çoğunlukla ilk tipe karşılaşılmaktadır. Gelirler politikasının ikinci tipi, ideal bir tiptir. Bu konuda özellikle Arthur Burns'un çalışmaları önemlidir³³.

32 Daha detaylı bilgi için bakınız: Gottfried Haberler, "Incomes Policy and Inflation: Some Further Reflection", The American Economic Review, Vol. LXII, May 1972, Number 2, s. 234.

33 G. Caire, a.g.e., s. 180.

Gelirler politikası uygulanırken takip edilebilecek bir yöntem de, taraftarları toplu pazarlık yoluyla koşullandırmaktır.

Bu tip bir uygulamada, işçi ve işveren örgütleri ekonomik şartların tümünü dikkate alarak, strateji ve kuralları merkezi toplu pazarlık yoluyla belirlemektedir. Özellikle meslekler ve iş kolları arasında kazanç dağılım şekli tesbit edilmektedir. Ödemelerin yeknesaklığını sağlamak amacıyla kamu ve özel sektör, belirlenen kurallara büyük farklılıklar göstermeksizin uymaktadır. Sonuçlar her bölümün temsilcilerden oluşan bir kurulca incelenmektedir.

Toplu pazarlık yoluyla koşullandırmada hükümetin karşılıklı ilişkilere dayanan merkezileştirilmiş müzakereleri de önemli olmaktadır. Bununla beraber, müdahalenin dozu ve şekli ülkelerin yapısal özelliklerine göre değişik olmaktadır.

SONUÇ

Temel iktisat politikası hedeflerinden olan ve sihirli dörtgen olarak ifade edilen tam istihdam, fiyat istikrarı, devamlı ekonomik büyüme ve dış ödemeler dengesine birlikte ulaşılması bunların yapıları gereği mümkün olmamaktadır. Bu hedeflerden tam istihdam ile fiyat istikrarı arasındaki çatışma "Phillips Eğrisi" yaklaşımında ücretler ile işsizlik arasındaki ters yönlü ilişki olarak ele alınmıştır. Phillips eğrisi analizi enflasyon ile işsizlik arasında alternatif seçim imkânları sunmakta ve enflasyon, işsizliğin artması pahasına düşürülebilmektedir.

Phillips eğrisi analizinde para ve maliye politikalarıyla kısa süre içinde enflasyon sorununun çözümüne ilişkin olumlu sonuçlara ulaşılammamaktadır. Buna ilave ten enflasyon bekleyişleri kısa sürede ve hızlı bir şekilde değiştirilmezse, işsizliğin artmasına engel olmada para ve maliye politikaları da yetersiz kalacaktır. İşsizliğin büyük boyutlara ulaşması ise ekonomik, sosyal ve siyasal olarak tahammül edilmesi zor sorunlar yaratacaktır. Bu nedenle tam istihdam ile makul bir fiyat istikrarını birlikte yürütebilecek yeni politika arayışları önem kazanmıştır.

Ücret ve fiyatlara doğrudan müdahaleyi içeren gelirler politikası, maliyet enflasyonunun kontrol altına alınmasında ilave politika olarak uygulanabilir ve enflasyonist bekleyişleri kısa sürede olumlu yönde değiştirebilir. Para ve maliye politikaları, Phillips eğrisi üzerinde enflasyon ve işsizliğin çeşitli kombinasyonlarının yapılmasına imkân verir. Gelirler politikası ile belli bir fiyat artış oranında en yüksek istihdam seviyesine ulaşmak amaçlanmaktadır.

Para ve maliye politikaları özde talep enflasyonunun hızının düşürülmesine yöneltildiklerinden; gelirler politikası monopol gücü, üretim faktörlerinin mesleki ve coğrafi hareketsizliği ve bilgi yetersizliği gibi piyasa noksanlıklarından kaynaklanan maliyet enflasyonunu daha etkili bir şekilde kontrol edebilir.

Enflasyonist bir ortamda bazı gelir grupları kazançlı çıkarken, bazıları da kaybeder. Enflasyondan olumsuz yönde etkilenen grupların nisbi durumlarının iyileştirilmesi, ücret ve fiyatların doğrudan kontrol edilerek nisbi faktör paylarının tesbit edilmesine bağlıdır. Bu nedenle gelirler politikası nisbi faktör paylarının belirlenmesi yönünden de önemli bir araçtır.